

УДК 378.015.311:7

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ
ПОЗААУДИТОРНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

І.С.Сідорова

***Анотація.** У статті представлено результати експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх учителів у позааудиторній художній діяльності.*

***Ключові слова:** педагогічні умови, естетична культура.*

***Аннотация.** В статье представлены результаты экспериментальной проверки эффективности педагогических условий формирования эстетической культуры будущих учителей во внеаудиторной художественной деятельности.*

***Ключевые слова:** педагогические условия, эстетическая культура.*

***Annotation.** In the article the results of experimental check of efficiency of pedagogical conditions for aesthetic culture formation of the future teachers are presented.*

***Key words:** pedagogical conditions, aesthetic culture.*

Постановка проблеми. Становлення української держави органічно пов'язане з підвищенням пріоритетів духовної культури суспільства. У реалізації цієї умови особлива роль належить вищим освітнім педагогічним закладам, покликаним забезпечити належний рівень освіченості й культури майбутніх учителів. Вчитель має поєднувати в собі риси педагога, вихователя, організатора, сприяти формуванню свідомості та духовному розвитку підростаючого покоління. У зв'язку з цим, існує невідкладна потреба у розвитку загальної культури майбутніх учителів, зокрема їхньої естетичної культури, яка нині набуває статусу одного з найважливіших аспектів соціального та духовного становлення особистості.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукової літератури засвідчує, що досліджувана проблема знайшла своє відображення в теорії та практиці професійно-педагогічної підготовки майбутніх освітян. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проблема виховання студентів базується на дослідженнях теоретичних основ професійної підготовки педагога (О.Акімова, І.Бех, С.Гончаренко,

Р.Гуревич, І.Зязюн, В.Кремень, Н.Ничкало, М.Сметанський, О.Шестоपालюк та ін.). Естетичний аспект педагогічної культури вчителя розглядали М.Верб, В.Гриньова, Д.Джола, Н.Крилова, Г.Падалка, О.Сисоєва, Г.Тарасенко, С.Федоріщева та інші. В працях цих науковців доводиться потреба в художньо-естетичному розвитку особистості майбутнього вчителя як важливого показника його освіченості, вихованості й професійної компетентності.

Метою статті є викладення результатів експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх учителів у позааудиторній художній діяльності.

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження була висунута гіпотеза, яка полягала в припущенні, що ефективність формування естетичної культури студентів педагогічних університетів у позааудиторній художній діяльності буде підвищуватися за дотримання таких педагогічних умов: активізація самостійної пошуково-творчої діяльності студентів шляхом їхнього залучення до різних видів художньої діяльності; створення художньо-естетичного середовища у позааудиторній художній діяльності, що забезпечує розширення діапазону естетико-художніх потреб майбутніх учителів; організація взаємодії зі студентами на засадах діалогічного підходу для забезпечення набуття студентами художньо-естетичного досвіду у позааудиторній художній діяльності.

Ефективність зазначених педагогічних умов перевірялася за такими визначеними критеріями: спрямованість студентів на формування естетичної культури (потреба у спілкуванні з мистецтвом та прекрасним, емоційно-почуттєве ставлення особистості до художніх і естетичних цінностей, розвинена естетична свідомість), художньо-естетична компетентність (знання у сфері художньої культури, сформованість художньо-естетичного кругозору, здатність до логічного оперування естетичними категоріями), операційна підготовка у позааудиторній художній діяльності (сформованість досвіду активної естетичної діяльності, вміння й навички в художній творчій діяльності, здатність до естетичного самовиховання та самовдосконалення).

У відповідності з розробленими критеріями нами визначено три рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів, до яких віднесено: пасивно-репродуктивний, частково-пошуковий, усвідомлено-творчий.

На нашу думку, досягнення оптимальних результатів сформованості естетичної культури майбутніх учителів залежить від комплексного підходу, тобто впровадження обґрунтованих педагогічних умов та спеціально розробленої методики формування естетичної культури майбутніх учителів у позааудиторній художній діяльності, на що й буде спрямована подальша робота.

Формувальний етап експерименту складався з трьох етапів: організаційно-спонукального, інформаційно-пізнавального, операційно-діяльнісного. Кожен формувальний етап передбачав застосування відповідних педагогічних прийомів, методів і засобів, які використовуються у позааудиторній художній діяльності.

На першому етапі частково впроваджувалися всі визначені педагогічні умови, але особлива увага приділялася активізації самостійної пошуково-творчої діяльності студентів шляхом їхнього залучення до різних видів художньої діяльності та створенню художньо-естетичного середовища у позааудиторній художній діяльності, що забезпечує розширення діапазону естетико-художніх потреб майбутніх учителів.

У нашому дослідженні найпоширенішими видами самостійної пошуково-творчої діяльності виступають: виконання індивідуальних творчих завдань (завдання для розвитку асоціативно-образного мислення, завдання на рефлексивну здогадку, повідомлення за заданим планом, інтелектуальний пошук, творча інтерпретація), творчі проекти, написання сценаріїв, творчі інсценування тощо. На нашу думку, самостійна пошуково-творча діяльність студентів шляхом їхнього залучення до різних видів художньої діяльності дає їм можливість реалізувати себе не уявно, а реально, оскільки передбачає в рамках цієї діяльності певні завдання, для розв'язання яких майбутні вчителі активізують творчий пошук, стимулюють самостійність та підвищують свою майстерність в тому чи іншому виді позааудиторної художньої діяльності.

Пошуково-творчі завдання стимулюють комунікативно-пізнавальну діяльність майбутніх учителів, формують професійні соціокультурні вміння для творчого способу досягнення навчально-виховної мети (рольова гра, дискусія, проектна робота). Ці завдання сприяють розвитку відносин творчого співробітництва між студентами та певними групами студентів педагогічних університетів, забезпечують поглиблення їхніх знань та вмінь [244, с.57-59]. Серед методичних прийомів стимулювання художньої діяльності ми використали ігрові ситуації проблемно-пошукового характеру, що органічно поєднують два емоційних стимули – ігровий та проблемний. Використання ігрових ситуацій на заняттях з позааудиторної художньої діяльності дали можливість ставити респондентів у зацікавлену позицію, заохотити до виконання художніх творчих завдань.

До організаційних форм зазначеного виду діяльності (індивідуальних, парних, групових, колективних) ми відносимо: окрім традиційного самостійного розучування нотних партій, текстів музичних творів, самостійної творчої роботи з мистецтвознавчою літературою, ілюстративним матеріалом, репетицій театралізованих вистав, студент бере участь у творчих вікторинах, дискусіях, вечорах, диспутах, виставках творчих робіт, майстер-класах (гончарство, вишиванка, писанка), фестивалях художньої самодіяльності, постановках музичних вистав та музично-літературних композиціях, у різноманітних конкурсах, змаганнях та концертах («Козацькі забави», «Красуня університету», «Карооке на майдані», «Шанс», КВК, «День гумору»), свято-ярмарка «Подільська осінь» тощо).

Створення художньо-естетичного середовища, що забезпечує розширення діапазону естетико-художніх потреб майбутніх учителів, як однієї з педагогічних умов формування їхньої естетичної культури, відбувається завдяки впровадженню різних форм і методів, серед яких можуть бути екскурсії в художній музей та мистецьку галерею, творчі презентації та виставки, зустрічі з артистами, художниками, письменниками, майстринями-вишивальницями, фольклористами та ін.

Щоб зацікавити та стимулювати студентів до естетичного оформлення навчального та житлового побуту, доцільно проводити конкурси на найкращу аудиторію, навчальний інтер'єр факультету та університету, на найкращу кімнату в гуртожитку, найкраще естетичне оздоблення залу під час виховного заходу, оригінальність прикрашання приміщень для заходів, присвячених певній тематиці; акції «Прикрась свій факультет!», «Затишок в моїй кімнаті» тощо.

З метою реалізації означеної умови поряд з традиційними методами нами використовувалися методи виховання почуттів, серед яких – прийом спеціального посилення на емоційний зміст мистецького твору, пошуку в ньому духовно близького та істотно важливого для людини; вплив на почуття за допомогою мови, міміки та жестів; вплив на почуття емоційністю навколишнього середовища, міжособистісних стосунків [179, с.92-95]. Ці методи здійснювали психологічний вплив на особистість студента з метою пробудження й розвитку в нього естетичних почуттів, мотивів. Методи виховання почуттів використовувалися під час зустрічей з відомими діячами культури і мистецтва, відвідування театрів, музеїв, виставок, концертів, творчих вечорів, майстер-класів, також на лекціях-екскурсіях.

На другому етапі формувального експерименту впроваджувались всі визначені нами педагогічні умови формування естетичної культури студентів, однак найбільша увага приділялася організації взаємодії зі студентами на засадах діалогічного підходу для забезпечення набуття студентами художньо-естетичного досвіду у позааудиторній художній діяльності.

На початку інформаційно-пізнавального етапу експерименту ми використали такі словесні методи, як-от: розповідь, бесіда, диспут, дискусія. На нашу думку, уваги вимагало вивчення історії і теорії профільного виду мистецтва, оскільки, задачі художньої діяльності вирішуються, передусім, при умові естетичної освіченості та вихованості учасників. Це завдання вирішувалося через впровадження для студентів експериментальної групи такої форми роботи, як «клубні засідання».

З метою накопичення знань у сфері художньої культури, формування художньо-естетичного кругозору, розвитку потреби у спілкуванні з мистецтвом, ми використовували лекції-екскурсії, які проводились в красознавчому, художньому музеях, у художніх галереях, майстернях. Студенти мали змогу сприймати та засвоювати інформацію, теоретичний матеріал шляхом безпосереднього ознайомлення з витворами мистецтва у реальних умовах їх існування.

На даному етапі в експериментальній групі використовувалися мультимедійні технології при демонструванні художнього матеріалу. Цікавою формою роботи із застосуванням мультимедійних технологій став кінолекторій «Шедеври світового мистецтва», де студенти експериментальної групи могли ознайомитися з відомими витворами мистецтва різних епох.

Третій етап формувального експерименту передбачав застосування всіх обґрунтованих педагогічних умов формування естетичної культури студентів педагогічних університетів.

На даному етапі використовувався метод створення ситуації новизни, який передбачає влучний добір, вмiле використання та подання нової інформації, з введенням нового за змістом виду діяльності студентів. На кожному занятті студенти виступали у ролі помічників, керівників, організаторів, ведучих, ініціаторів, режисерів проведення репетицій чи виховних заходів. З метою формування активної естетичної діяльності, прагнення до естетичного розвитку та самовдосконалення ми застосовували метод проблемних ситуацій, який передбачає урізноманітнення занять шляхом обговорення проблемних питань. З метою розвитку здатності до естетичного самовиховання і самовдосконалення ми проводили соціально-рольові ігри та колективні творчі ігри, у ході яких студенти мали можливість проявити свої інтелектуальні здібності.

У формуванні естетичної культури студентів застосовувались спеціальні художні методи – творчі моделювання, які передбачають процес творення та способів створення елементів мистецьких творів. В

основі цього методу є знання, уміння й навички художньо-творчої діяльності студентів. На даному етапі експерименту нами були застосовані дослідні роботи – це творчі проекти (пошук і використання мистецтвознавчої інформації, художніх засобів у створенні нового художнього образу, оригінального жанру, декоративного виробу у художньо-творчій діяльності), які були спрямовані на індивідуалізацію діяльності студентів.

Після проведення формувального експерименту було здійснено аналіз результатів експериментального дослідження. Виявлення рівня сформованості естетичної культури студентів у процесі позааудиторної художньої діяльності після формувального етапу дослідження відбувалося за такими ж критеріями, що використовувалися на констатувальному етапі.

Методика дослідження охоплювала різносторонні прояви естетичної культури студентів відповідно до визначених нами критеріїв. Поєднання даних методів забезпечило одночасне вивчення інформованості, потреб, інтересів, смаків та діяльності студентської молоді, що характеризують ставлення до мистецтва і цінностей естетичної культури загалом. Використані методи відтворювали динаміку розвитку окремих якостей студентів упродовж усього процесу дослідження та постійно забезпечували отримання відомостей про них. Це дало можливість аналізувати перебіг процесу формування естетичної культури та умови, в яких він відбувається.

Після формувального етапу експерименту в експериментальній групі кількість студентів з високим рівнем сформованості естетичної культури складає 48,5 %, порівняно з 17,8 % на початку дослідно-експериментальної роботи, а в контрольній – 19,1%, порівняно з 17,5 %; з середнім рівнем в експериментальній групі – 41,7%, порівняно з 32,1 % на початку експерименту, а в контрольній – 33,6%, порівняно з 32,6 %; з низьким рівнем в експериментальній групі – 9,7%, порівняно з 50,1 % на констатувальному етапі, а в контрольній – 47,3%, порівняно з 49,9 % майбутніх учителів.

Отже, формувальний експеримент довів ефективність обґрунтованих нами педагогічних умов формування естетичної культури студентів педагогічних університетів у позааудиторній художній діяльності. Ефективність розробленої методики та виокремлених педагогічних умов підтверджується отриманими результатами. У студентів експериментальної групи зафіксовано значне зростання рівня сформованості естетичної культури.

Висновки. Таким чином, результати дослідно-експериментальної роботи доводять, що формування естетичної культури студентів педагогічних університетів у позааудиторній художній діяльності при забезпеченні впровадження запропонованих педагогічних умов та використаної методики формування досліджуваного явища є ефективними, що підтверджує висунуту гіпотезу.

Література

1. Ковальова С.М. Формування загально-професійних умінь студентів у контексті неперервної освіти / С. М. Ковальова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – № 22 – С. 57-59.
2. Рогожкин В.Т. О классификации методов нравственного воспитания / В. Т. Рогожкин // Советская педагогика. – 1971. – №10. – С. 92 – 95.